

บทบาทของหมอผีหญิงชาวเมียน ในสังคมอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่¹

The role of “Mien Lady Shaman”
in patriarchal society

รัฐพร ศรีสมบัติ²

Ratason Srisombat

บทคัดย่อ

กลุ่มชาติพันธุ์เมียนมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมสำคัญ 2 ประการ คือ 1) การเป็น “สังคมแห่งพิธีกรรม” การดำรงชีวิตของคนเมียนในรอบปีจะสัมพันธ์กับพิธีกรรมหลายประการโดยเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ และ 2) การมีโครงสร้างสังคมแบบ “ชายเป็นใหญ่” ผู้ชายเมียนมีบทบาททางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรมมากกว่าผู้หญิงเมียน ดังกรณีตำแหน่งหมอผี (ชิบเมียนเมียน) ผู้นำทางพิธีกรรมที่กำหนดให้เป็นตำแหน่งของเพศชายเท่านั้น นับเป็นสิ่งที่สะท้อนอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในสังคมแห่งพิธีกรรมของชาวเมียนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเมื่อ “หมอผีหญิงเมียน” กลุ่มแรกในประเทศไทยเกิดขึ้นจึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ชวนตั้งคำถามว่า กระบวนการเกิดขึ้นของหมอผีหญิงเมียนภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างไร

บทความชิ้นนี้พยายามหาคำตอบดังกล่าว ผ่านเครื่องมือวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา เพื่อศึกษากระบวนการเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของ “หมอผีหญิงเมียน” ในพื้นที่ชุมชนเมียนเก่าแก่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา และใช้มโนทัศน์ว่าด้วย “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” และ “สถานภาพของผู้หญิง” เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และอภิปราย

คำสำคัญ: ผู้หญิงเมียน, หมอผีหญิง, พิธีกรรม

Abstract

Two important features are considered to be socio-cultural identity of *Mien* people: 1) a society of rituals (especially ancestor rituals); and 2) a patriarchal society that allows only a man can be a shaman. For *Mien*, men play more important role than women in economic, politic, and socio-cultural aspects. *Sib Mian Mien* is the ritual leader who can only be male; and this reflects the dominant role of men in a society of ritual. Then, with the emergence of the first group of “*Mien* lady shaman”, such phenomenon has raised a question that to what extent this event will and can survive in a *Mien* patriarchal society.

This paper is an effort to find a proper answer using ethnographic research tools to elucidate about the emergence as well as the viability of the *Mien* lady shaman in an old community in Chiang Rai and Phayao provinces. In addition, this study has applied “ethnic and gender role” as the main approach for analysis and discussion.

Keywords: Mien women, Mien Lady Shaman, Ritual

บทนำ:

ความท้าทายใหม่ในสังคมชายเป็นใหญ่ของกลุ่มชาติพันธุ์เมี่ยน

ตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ “เมี่ยน” (หรือเรียกกันว่าชนเผ่า “อ้าวเมี่ยน”) ปรากฏอยู่ในเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนนับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉินอันเมื่อประมาณ 2,200 ปีที่แล้ว ชาวเมี่ยนจะอาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำจื่อเจียงและหยวนเจียง ในมณฑลหูหนาน รวมถึงในมณฑลยูนนาน และมณฑลกว่างซี (จันทบูรณ์ และคณะ, 2540) จำนวนประชากรชาวเมี่ยนในประเทศจีนมีประมาณเกือบ 3 ล้านคน ขณะที่บางส่วนอาศัยอยู่นอกประเทศจีนโดยเฉพาะบริเวณ

อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในเอเชียอาคเนย์ โดยย้อนไปในช่วงราวร้อยกว่าปีที่แล้ว การรุกรานของชาวจีนฮั่นและปัญหาเรื่องการทำมาหากินเป็นปัจจัยที่ทำให้ชาวเมียนส่วนหนึ่งอพยพลงใต้สู่บริเวณตอนเหนือของทั้งประเทศพม่า ลาว เวียดนาม และไทย ซึ่งสมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย ได้ประมาณการจำนวนประชากรชาวเมียนในประเทศไทยว่ามีประมาณ 50,000 คน ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา น่าน ลำปาง และบางส่วนของจังหวัดกำแพงเพชร และสุโขทัย (เครือข่ายวัฒนธรรมอ้าวเมียน, 2545)

ความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมจีนมานานนับพันปี ทำให้ชาติพันธุ์เมียนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของชาวจีนหลายประการ โดยเฉพาะระบบสังคมแบบ “ชายเป็นใหญ่” (patriarchal) อันเป็นระบบที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวเมียนนับตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย จะให้ความสำคัญกับบทบาทเพศชายเหนือกว่าเพศหญิง เป็นต้นว่า ในระดับครอบครัว ผู้หญิงเมียนจะต้องย้ายเข้ามาอยู่ในครอบครัวของสามีหลังการแต่งงาน และอยู่ภายใต้การนำของครอบครัวฝ่ายชาย เช่น เรื่องการสืบสกุลข้างพ่อ หรือการนับถือผีบรรพบุรุษฝ่ายชาย ผู้หญิงเมียนจะเป็นแรงงานภาคเกษตรที่สำคัญ มีหน้าที่ในการดูแลสมาชิกทุกคนในบ้านและทำหน้าที่เตรียมอาหารให้สามีรับประทานบนโต๊ะอาหาร ในขณะที่ตนเองจะนั่งล้อมวงรับประทานอาหารกับลูก ๆ ในห้องครัว ภาพลักษณ์ทางสังคมของผู้หญิงเมียนจึงถูกมองว่าเป็นเสมือนผู้รับใช้ของผู้ชายเมียนที่เป็นสามี หรือผู้หญิงคือทาสรับใช้ที่ซื้อด้วยทรัพย์สินราคาแพง³ (บุญช่วย, 2506; Saetern, 1997; สุวรรณ, 2535; สมหมาย, 2541)

แนวคิดที่ว่าด้วย “ชายเป็นใหญ่” ปรากฏในพิธีกรรมต่าง ๆ ของสังคมเมียนในระดับชุมชนอย่างชัดเจน ดังเช่น ใน “พิธีบวชกว่าตัง (挂灯)” พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่กำหนดไว้สำหรับผู้ชายเมียนเท่านั้น พิธีบวชนี้เป็นการสร้างบุญบารมีและเลื่อนสถานภาพทางสังคมของผู้ชายเมียนให้สูงขึ้นทั้งในโลกปัจจุบันและในโลกแห่งจิตวิญญาณ ส่วนผู้หญิงเมียนจะมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้สามีหรือลูกชายของตนเข้าสู่พิธีบวชกว่าตัง เพื่อให้ตนเองจะได้อาศัยบุญบารมีของสามีหรือลูกชายในการเข้าถึงความมั่นคงทางจิตวิญญาณ หรือในกรณีของการประกอบพิธีเลี้ยงผี

หมู่บ้าน ที่เรียกว่า “ชิบตะปุงเมี่ยน” (谢山神) ผู้ชายจะมีบทบาทหน้าที่ในพิธีทั้งหมด ขณะที่ผู้หญิงและเด็กจะถูกห้ามมิให้ร่วมพิธี โดยอ้างเหตุผลว่าเพศหญิงและเด็กมีความอ่อนแออยู่ในตัวเองตามธรรมชาติ ซึ่งจะส่งผลให้อำนาจของเทพหรือ “เมี่ยน” (鬼) ที่ปกป้องดูแลรักษาหมู่บ้านจะไม่ศักดิ์สิทธิ์ (จงหทัย, 2536; ัญญลักษณ์, 2549) รวมไปถึงพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีเรียกขวัญเด็ก พิธีวันขึ้นปีใหม่เมี่ยน หรือพิธีสะเดาะเคราะห์ พบว่าสังคมเมี่ยนได้กำหนดให้ผู้ชายมีบทบาทหน้าที่ในพิธีกรรมเหล่านี้โดยตรง

เนื่องจากธรรมเนียม ประเพณี หรือพิธีกรรมต่างๆ ดังกล่าวได้สะท้อนถึงจักรวาลวิทยาของชาวเมี่ยนในเรื่องความเชื่อระหว่างโลกมนุษย์ (หรือโลกปัจจุบัน) และโลกแห่งจิตวิญญาณ (โลกในภพหน้า) ที่ต้องเชื่อมประสานกันตลอดช่วงการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งการเชื่อมประสานนี้เป็นบทบาทหน้าที่ของ “หมอผี” หรือ “ชิบเมี่ยนเมี่ยน” (请鬼师) ที่เป็นเพศชายเท่านั้น และในขั้นตอนต่างๆ ของพิธีกรรม เช่น การเตรียมการ การประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธี จะพบว่าเพศหญิงไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องได้ (ัญญลักษณ์, 2549) ด้วยเหตุนี้แนวคิดที่ว่าด้วย “ชายเป็นใหญ่” จึงได้ฝังรากลึกลงในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์เมี่ยนมาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม ในยุคที่ชุมชนเมี่ยนยังดำรงอยู่ในสังคมเกษตรแบบยังชีพ และไม่ได้ปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากนัก บทบาท หน้าที่ รวมถึงอำนาจของเพศชายที่มากกว่าเพศหญิงดังกล่าว ไม่ได้สร้างความตึงเครียดหรือความเหลื่อมล้ำระหว่างชายหญิงในสังคมเมี่ยนมากจนทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

จนเมื่อสังคมกลุ่มชาติพันธุ์เมี่ยนต้องปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกกลุ่มมากขึ้น บทบาทชายหญิงในสังคมชาติพันธุ์เมี่ยนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ นับตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา บริบทการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้กระแสท้องถิ่นนิยมของรัฐบาลส่งผลให้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ดังเช่น เมี่ยน ม้ง ลาหู่ อาข่า ลีซุ และปกากะญอ ไม่ได้ดำรงชีพอยู่เพียงบนพื้นที่สูงและทำการเกษตรแบบยังชีพเท่านั้น หากแต่มีบางส่วนที่เคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานและทำงานในเมืองใหญ่เช่นเมืองเชียงใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์จากพื้นที่สูงได้กลายเป็นฟันเฟืองเล็กๆ ในระบบเศรษฐกิจ

แบบทุนนิยมและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พวกเขาเหล่านี้ได้กลายเป็น **ภาพสะท้อนของ “วิถีชีวิตชาติพันธุ์ในเมือง”** ในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์เมียน ในเมืองเชียงใหม่ พวกเขากลายเป็นพ่อค้าแม่ค้าในธุรกิจน้ำเต้าหู้ หรือร้านก๋วยเตี๋ยว รวมถึงบางส่วนได้เข้าสู่ระบบการศึกษา (ประสิทธิ์ และคณะ, 2547; ขวัญชีวัน และคณะ, 2546) หรือต่อมาในช่วงทศวรรษ 2550 พบว่าชาวเมียนบางส่วนที่ได้รับการศึกษานิยมรับราชการหรือทำงานในบริษัทเอกชน ในขณะที่บางกลุ่มอพยพไปขายแรงงานต่างประเทศ โดยเฉพาะผู้หญิงเมียนนิยมไปเป็นแม่บ้านที่ฮ่องกง และอีกกลุ่มหนึ่งนิยมเปิดร้านขายของชำในหมู่บ้านคนพื้นราบ เป็นต้น บริบทวิถีชีวิตชาติพันธุ์ในเมืองนี้นำไปสู่ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมประการหนึ่งคือ การทำให้ผู้หญิงเมียนมีบทบาทหน้าที่ไม่ต่างจากผู้ชายเมียน เช่น การเป็นผู้หารายได้เลี้ยงครอบครัว หรือการปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ ในเมือง ซึ่งกล่าวได้ว่า **ผู้หญิงเมียนเริ่มมีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจดีขึ้นเมื่อเทียบกับอดีต** ในขณะที่ **“สถานะทางวัฒนธรรม”** ที่อยู่ภายใต้ร่มเงาของระบบ **“ชายเป็นใหญ่”** เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างน่าสนใจ ดังเช่นกรณีการเกิดขึ้นของ **“หมอผีหญิงเมียน”** เป็นครั้งแรกในสังคมเมียน ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์เมียนในประเทศไทย

นำมาสู่ประเด็นการนำเสนอของบทความชิ้นนี้ ที่มุ่งหมายทำความเข้าใจถึงกระบวนการกลายเป็น **“หมอผีหญิงเมียน”** ว่ามีความเป็นมา มีการดำรงอยู่ และมีบทบาทต่อสังคมวัฒนธรรมเมียนอย่างไร และภายใต้กระบวนการกลายเป็น **หมอผีหญิงเมียน** ได้เกิดขึ้นภายใต้บริบทเงื่อนไขอันใด โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้มโนทัศน์ว่าด้วย **“อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” (Ethnic identity)** ในแนวทางที่มองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ว่าเป็นสิ่งประดิษฐ์สร้างทางสังคม (Social construction) กับมโนทัศน์ว่าด้วย **“สถานภาพของผู้หญิง” (Gender status)** เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงชาติพันธุ์วรรณาด้วยการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้องในเชิงลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ (ที่หมอผีหญิงเป็นผู้ดำเนินการ) ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปีครึ่ง (เริ่มต้นเมื่อกกลางปี พ.ศ. 2558

จนถึงต้นปี พ.ศ. 2560) ในพื้นที่ศึกษาคือ ชุมชนเมียนบ้านห้วยชมภู ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และพื้นที่ตำบลผาซางน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา

จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดและคำถามการศึกษา ดังกล่าว บทความนี้ได้ข้อค้นพบว่า การเกิดขึ้นของ “หมอผีหญิงเมียน” คือ ภาพสะท้อนที่สำคัญของการปรับเปลี่ยนสถานภาพของผู้หญิงชาวเมียนที่อยู่ ภายใต้วัฒนธรรมชายเป็นใหญ่มาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนนี้ ไม่ได้ตอบโต้หรือลดทอนอำนาจของผู้ชายเมียน หากแต่เป็นการประนีประนอมกัน ท่ามกลางสังคมเมียนที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป

1. หมอผีในสังคมวัฒนธรรมเมียนและการผลิตซ้ำระบบสังคม วัฒนธรรมแบบชายเป็นใหญ่

ชาวเมียนมีจักรวาลวิทยาตามความเชื่อของลัทธิเต๋า (จากอิทธิพลของอารยธรรมจีน) โดยเชื่อว่า โลกแบ่งออกเป็นสองส่วนคือโลกมนุษย์ที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ กับโลกแห่งจิตวิญญาณอันเป็นสถานที่สำหรับเทพศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ โลกทั้งสองนี้จะต้องเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันตลอดการใช้ชีวิตของมนุษย์บนโลกรวมถึงชีวิตหลังความตาย ด้วยเหตุนี้ สังคมของชาวเมียนจึงมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโลกมนุษย์กับโลกแห่งจิตวิญญาณให้เชื่อมประสานกันอย่างลงตัว อย่างไรก็ตาม ชาวเมียนไม่ได้ติดต่อสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติในโลกแห่งจิตวิญญาณด้วยตนเอง แต่กลับพบว่าโครงสร้างสังคมของชาวเมียนได้กำหนดตำแหน่ง “ชิบเมียนเมียน” (请鬼师) หรือ “หมอผี” เพราะหมอผีจะเป็นผู้ที่ติดต่อสื่อสารกับเทพศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งเหนือธรรมชาติในโลกจิตวิญญาณเพื่อบันดาลให้ชีวิตในโลกมนุษย์เกิดความมั่นคงปลอดภัย มีความผาสุก ราบรื่น และรุ่งเรือง นอกจากนี้ ความสำคัญอย่างยิ่งยวดของตำแหน่งหมอผียังได้เอื้อต่อระบบสังคมวัฒนธรรมเมียน ตามแนวคิด “ชายเป็นใหญ่” อีกทางหนึ่ง เนื่องจากตามธรรมเนียมปฏิบัติของชาวเมียนได้กำหนดให้ ตำแหน่งนี้จะเป็นตำแหน่งของเพศชายเท่านั้น

1.1 บทบาทของหมอผีในสังคมวัฒนธรรมเมียน

บทบาทและความสำคัญของหมอผีในสังคมวัฒนธรรมเมียนปรากฏชัดเจนในพิธีกรรมความเชื่อที่ชาวเมียนยึดถือและปฏิบัติสืบเนื่องมา ชาวเมียนมีความเชื่อว่าความมั่นคงและความปลอดภัยในขณะดำรงชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ ล้วนขึ้นอยู่กับการคุ้มครองของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พวกเขาเคารพนับถือ โดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมียนให้ความเคารพนับถือสามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก วิญญาณบรรพบุรุษหรือ “องถาย” (公太) ชาวเมียนจะมีการบันทึกรายชื่อของบรรพบุรุษที่เสียชีวิตแล้วในบันทึกประจำตระกูลที่เรียกว่า “จ่าพินตาน” (家失单) โดยจะบันทึกแต่ชื่อของบรรพบุรุษที่เป็นผู้ชายเท่านั้น ชาวเมียนให้ความสำคัญกับวิญญาณบรรพบุรุษมาก ซึ่งเริ่มตั้งแต่พ่อแม่เสียชีวิตลง ผู้ที่เป็นลูกหลานจะต้องประกอบพิธีศพให้ถูกต้องตามประเพณี และหลังจากนั้นจะต้องประกอบพิธีทำบุญให้กับวิญญาณผู้เสียชีวิตติดต่อกันอย่างน้อย 3 ครั้ง นอกจากนี้ชาวเมียนจะต้องประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษตามเทศกาลและวันสำคัญต่าง ๆ เช่นวันขึ้นปีใหม่ วันเซ็งเม้ง และวันสารทจีน ในการดำเนินชีวิตประจำวัน หากสมาชิกในครอบครัวประสบความทุกข์ หรือต้องการกระทำการกิจกรรมที่มีความสำคัญมาก ๆ ชาวเมียนนิยมบนบานขอให้วิญญาณบรรพบุรุษช่วยเหลือ และเมื่อผลการบนบานประสบความสำเร็จชาวเมียนก็จะทำพิธีแก้บนเพื่อตอบแทนการช่วยเหลือของวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวจะมีหมอผีเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด

กลุ่มที่สอง เทพศักดิ์สิทธิ์ ชาวเมียนเชื่อว่าเป็นเทพศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจมากกว่าวิญญาณบรรพบุรุษ จำนวนเทพศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมียนให้ความเคารพนับถือมีประมาณ 80 องค์ ชาวเมียนจะประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทพศักดิ์สิทธิ์ก็ต่อเมื่อเห็นว่าสิ่งที่ปรารถนานั้นไม่สามารถอาศัยอำนาจจากวิญญาณบรรพบุรุษได้ โดยหมอผีผู้ประกอบพิธีกรรมจะต้องใส่ชุดหมอผีเต็มยศ มีการเป่าเขาควายซึ่งแตกต่างจากการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิญญาณบรรพบุรุษที่หมอผีไม่จำเป็นต้องใส่ชุดหมอผีและใช้การเป่าเขาควายประกอบพิธีกรรม

และกลุ่มที่สาม **ผีทั่วไป** ประกอบด้วยผีเจ้าที่ที่คอยคุ้มครองหมู่บ้าน ผีเจ้าป่าเจ้าเขาที่คอยคุ้มครองไร่นา โดยผีที่ชาวเมี่ยนให้ความเคารพนับถือมากคือ “ผีเจ้าที่” หรือ “เต่เจี้ยวเมี่ยน” (地桥煊) ซึ่งทำหน้าที่ในการคุ้มครองหมู่บ้านให้สงบสุข ชาวเมี่ยนจึงมีพิธีเลี้ยงผีท้องถิ่นหรือ “พิธีชิตะปุงเมี่ยน” (谢山神) อันเป็นการประกอบพิธีกรรมในระดับชุมชนที่จัดขึ้นในวันขึ้นปีใหม่ โดยจะมีตัวแทนผู้ชายเมี่ยนครัวเรือนละ 1 คน นำไก่ เหล้า กระจาดประกอบพิธีกรรม และหมอมผีจะเป็นผู้นำการประกอบพิธีกรรมในบริเวณป่าชุมชนของหมู่บ้าน พิธีกรรมนี้มีกฎข้อห้ามที่ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดคือการห้ามไม่ให้ผู้หญิงเมี่ยนและเด็กเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมนี้

นอกจากพิธีกรรมเกี่ยวกับผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้ว หมอมผียังมีบทบาทในพิธีกรรมต่างๆ ในสังคมวัฒนธรรมเมี่ยนด้วย การดำเนินชีวิตของชาวเมี่ยนในรอบปีจะผูกติดอยู่กับประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ อย่างแนบแน่นตั้งแต่

1) พิธีกรรมระดับบุคคล เป็นพิธีกรรมระดับครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น พิธีแจ้งชื่อเข้าสู่ระบบความเชื่อประจำตระกูล พิธีสะเดาะเคราะห์ หรือพิธีสืบชะตาให้แก่ผู้เจ็บป่วย พิธีบนบานเพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง เป็นต้น โดยผู้ประกอบพิธีจะเรียกว่า “หมอมผีเล็ก” **2) พิธีกรรมระดับตระกูล** ซึ่งจะจัดขึ้นจากกลุ่มเครือญาติที่มี “แซ่สกุล” และนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน⁴ พิธีกรรมในระดับนี้มักใช้เวลาหลายวัน มีวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกระจาดประกอบพิธีกรรม สัตว์เลี้ยงที่ใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ และต้องมีหมอมผีร่วมประกอบพิธีหลายคน โดยมี “หมอมผีใหญ่” เป็นผู้นำพิธี พิธีกรรมในระดับนี้ได้แก่ “พิธีบวชกว่าตัง” ที่เป็นพิธีเกี่ยวกับการเลื่อนสถานภาพทางสังคมให้ผู้ชายเมี่ยน “พิธีบวชโต่วไซ” ซึ่งเป็นพิธีบวชขั้นสูงสุด และ “พิธีเซียวแปง” ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ทำบุญให้กับเทพทหารประจำตระกูล **3) พิธีกรรมระดับชุมชน** เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสงบสุขของหมู่บ้าน โดยพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดได้แก่ พิธีเลี้ยงผีท้องถิ่น หรือ “พิธีชิตะปุงเมี่ยน” (谢山神) เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครองชุมชน นอกจากนี้ยังมีพิธีสะเดาะเคราะห์หมู่บ้านในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ผิดปกติ พิธีกรรมในระดับนี้เป็นพิธีกรรมที่จะต้องกระทำนอกชุมชนในสถานที่ที่กำหนด

โดยผู้นำหมู่บ้านและหมอผีใหญ่ที่มีความอาวุโสที่สุด ขณะที่ผู้หญิงและเด็กจะถูกห้ามไม่ให้มีส่วนร่วมใดๆ ในพิธีกรรมระดับชุมชนนี้

ดังนั้นจะพบว่า “หมอผี” หรือ “ชิบเมียนเมียน” เป็นผู้มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของชาวเมียน เพราะชาวเมียนใช้การประกอบพิธีกรรมเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษ เทพศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ อย่างไรก็ตาม บทบาทของหมอผีมิได้เป็นเพียงบุคคลสำคัญในฐานะเป็นสื่อกลางระหว่างโลกทั้งสองนี้ แต่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมของชาวเมียนนั้นกลับพบว่า ตำแหน่ง “หมอผี” เป็นตำแหน่งที่ถูกกำหนดไว้สำหรับเพศชายเท่านั้น ด้วยเหตุนี้โครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมแบบชาวเมียน จึงเป็น **โครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อวัฒนธรรมแบบ “ชายเป็นใหญ่”** อีกประการหนึ่งด้วย

1.2 กระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งหมอผีชายกับการผลิตซ้ำสังคมวัฒนธรรมแบบชายเป็นใหญ่

ภายใต้ “สังคมแห่งพิธีกรรม” ของชาวเมียนนั้น พบว่า สังคมได้กำหนดกระบวนการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ที่ทำหน้าที่หมอผีอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ สังคมเมียนได้กำหนดคุณสมบัติของหมอผีว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะการอ่าน เขียนและพูดภาษาจีน เพื่อจะได้สามารถอ่านบันทึกประจำตระกูล บทสวดในพิธีกรรมที่ผูกพันกับตัวอักษรจีน นอกจากนี้ยังได้กำหนดว่าจะต้องเป็นผู้ที่ผ่านพิธีบวชกว่าตั้งมาแล้วเท่านั้น กระบวนการดังกล่าวข้างต้นเป็นการกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคมของชาวเมียนที่ได้เตรียมความพร้อมพื้นฐานให้กับผู้ชายเมียนในการก้าวสู่ตำแหน่งหมอผีเมียน แต่ในขณะเดียวกันกระบวนการเหล่านี้ก็กีดกันไม่ให้ผู้หญิงได้มีโอกาสเข้าสู่การเป็นหมอผีในสังคมเมียน ดังนั้น กระบวนการเหล่านี้ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า ในสังคมแห่งพิธีกรรมเช่นนี้ จึงทำให้ผู้หญิงเมียนต้องตกอยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมแบบ “ชายเป็นใหญ่” โดยสมบูรณ์แบบ

ภาษาจีน: ภาษาในบทสวดพิธีกรรมของชาวเมี่ยน

ชาวเมี่ยนได้รับเอาตัวอักษรจีนเข้ามาใช้เป็นภาษาเขียนของตน (แต่จะออกเสียงตามสำเนียงภาษาเมี่ยน) โดยสังคมเมี่ยนจะใช้ภาษาจีนในการบันทึกเอกสารสำคัญของตระกูลที่ครอบครัวยาวเมี่ยนทุกครอบครัวย่อมมีอย่างน้อย ครอบครัวยละสองอย่าง ซึ่งได้แก่ 1) ใบเกิดที่เป็นแผ่นไม้ หรือ “นินแซงเปิ่น” (証晨) จะบันทึกเกี่ยวกับวันเดือนปีเกิดของสมาชิกทุกคนในครอบครัว และ 2) บันทึกรายชื่อบรรพบุรุษประจำตระกูล หรือ “จ้ำฟินตาน” (家失单) นอกจากนี้ ยังมีเอกสารที่เป็นตำราสำหรับใช้ดูดวง การดูวันมงคลของแต่ละตระกูลอีกด้วย

ภาพที่ 1 ใบเกิดของชาวเมี่ยนที่บันทึกด้วยอักษรจีนบนแผ่นไม้ หรือนินแซงเปิ่น (証晨) และบันทึกรายชื่อบรรพบุรุษประจำตระกูล หรือจ้ำฟินตาน (家失单)

ภาษาจีนได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวเมียนมาอย่างแยกไม่ออก โดยเฉพาะในบทธสวดพิธีกรรมที่ใช้ภาษาจีนเป็นภาษาในการบันทึกบทสวดสำหรับใช้สวดในพิธีสำคัญ เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานพิธีสืบชะตาชีวิตต่างๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ของหมอผีในการเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม จึงกล่าวได้ว่าผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นหมอผีได้นั้นจะต้องมีการเตรียมตัวเรียนหนังสือจีนมาก่อน และในสังคมเมียนมานั้น ผู้ชายเมียนมูกาดหวังว่าจะต้องอ่านเขียนภาษาจีนได้ เพื่อที่จะก้าวเข้าสู่ตำแหน่งหมอผี หากไม่สามารถเป็นหมอผีได้ อย่างน้อยก็ขอให้สามารถอ่านบันทึกของตระกูลได้

ภาพที่ 2 การใช้ตัวอักษรจีนเพื่อบันทึกเอกสารในงานพิธีกรรมของชาวเมียนมา

นอกจากนี้ ชุมชนเมียนมาในฐานะเป็นสถาบันหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมมีส่วนในการพยายามสร้างพื้นฐานการสนับสนุนให้ผู้ชายเมียนมามีคุณสมบัติของการเป็นหมอผี กล่าวคือ ชุมชนเมียนมาเชื่อว่าการเรียนภาษาจีนในสังคมเมียนมาถือเป็น “ภารกิจหลักของผู้ชายเมียนมา” หากผู้ชายเมียนมาในตระกูลต้องการเรียนหนังสือจีนโดยที่ไม่ได้ช่วยทำงานบ้าน ทำงานไร่ของตระกูล ก็ไม่ได้ถือว่าผู้ชายเมียนมาคนนั้นละเลยหน้าที่ ดังนั้นในครอบครัวของผู้หญิงเมียนมาที่สามีไปเรียนหนังสือจีนนานร่วมปี ภาระงานบ้าน งานไร่ จึงตกเป็นของผู้เป็นภรรยาเพียงคนเดียว และผู้เป็นภรรยา

ก็มีอาจอ้างได้ว่าสามีไม่ช่วยทำงาน ดังกรณีศึกษาจากชีวิตของนางเจี้ยวเซ็ง แซ่เต๋น ที่สามีไปเรียนหนังสือจีนที่หมู่บ้านกุลังกา ตำบลผาซางน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา กล่าวว่

“...เคยคิดว่าสามีคงจะได้เรียนพื้นฐานของตัวอักษรจีนมาบ้างในตอนที่เขาเป็นเด็ก แต่เพราะพ่อสามีเป็นหมอผีประกอบพิธีกรรมอยู่ พ่อสามีจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการดูแลเรื่องราวของครอบครัว ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม แต่เห็นพ่อสามีส่งสามีไปเรียนหนังสือจีนอย่างจริงจังโดยเฉพาะการฝึกประกอบพิธีกรรมนั้นก็ตอนที่แต่งงานเข้ามาอยู่ในบ้านของสามีแล้ว ในช่วงที่สามีไปเรียนหนังสือจีนนั้น สามีต้องแบกข้าวสารไปพักที่บ้านของหมอผีผู้เป็นอาจารย์ เพื่อฝึกเขียนบทสวดที่ใช้ในประกอบพิธีกรรมต่างๆ โดยที่สามีไม่ต้องช่วยทำงานในไร่ของครอบครัวเลย”

หรือในกรณีชุมชนเมี่ยนในพื้นที่อำเภอปง จังหวัดพะเยา ให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาจีนมาก เพราะแม้ในช่วงที่หมู่บ้านกุลังกาจะอยู่ท่ามกลางความไม่สงบของการสู้รบระหว่างลัทธิคอมมิวนิสต์กับทางการไทย ทำให้โรงเรียนสอนภาษาจีนของชาวเมี่ยนที่สอนโดยชาวจีน ถูกปิดลง แต่ชุมชนก็ยังมีการลักลอบสร้างโรงเรียนสอนภาษาจีนไว้ในป่ากลางหุบเขาเพื่อให้ผู้ชายเมี่ยนได้เรียนภาษาจีน ทั้งนี้ก็เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้ชายเมี่ยนกลายเป็นผู้รู้ ผู้สืบทอดระบบความเชื่อผีบรรพบุรุษ

พิธีบวชกว่าตัง (挂灯) กับการเข้าสู่ตำแหน่งหมอผี

“พิธีบวชกว่าตัง” (挂灯) หรือพิธีบวชแขวนดวงประทีป เป็นพิธีบวชที่ชาวเมี่ยนกำหนดว่าผู้ชายเมี่ยนทุกคนจะต้องเข้าสู่พิธีบวชนี้ เนื่องจากชาวเมี่ยนมีความเชื่อว่าผู้ชายเมี่ยนที่ยังไม่ผ่านพิธีบวชกว่าตังนั้นจะไม่มีแสงสว่างส่องนำทางทั้งในโลกปัจจุบันและในโลกแห่งจิตวิญญาณ การบวชกว่าตังยังถือเป็นการสืบสายตระกูลและเป็นการทำบุญให้บรรพบุรุษด้วย ผู้ที่ผ่านพิธีนี้แล้วจะถือว่าเป็นผู้มีบุญและจะได้รับเทพทวาร (ผีอารักษ์) คุ่มครองเพิ่มขึ้นเป็น 36 ตน (จากเดิมที่มีเพียง

6 คน) ขณะที่ผู้หญิงที่เป็นภรรยาของผู้บวชหรือเข้าพิธีนี้จะได้บุญจากสามีและมีเทพทหารคุ้มครองเพิ่มขึ้นเป็น 24 คน (จากเดิมที่มีเพียง 3 คน) ผู้ชายเมียนที่ผ่านพิธีบวชกว่าตั้งแล้วมีสิทธิ์ที่จะเรียนรู้การเป็นหมอผีได้ และสามารถเป็นหมอผีประกอบพิธีกรรมเล็กหรือสามารถเป็นผู้ช่วยของหมอผีใหญ่เพื่อเรียนรู้วิธีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้ตลอดเวลา

นอกจากนี้ พิธีบวชกว่าตั้งยังเป็นพิธีกรรมเพื่อยกระดับสถานภาพของผู้ชายเมียนในโลกแห่งจิตวิญญาณให้สูงขึ้น ชาวเมียนต่างก็เชื่อว่าผู้ชายเมียนที่ยังไม่ผ่านพิธีบวชนั้นจะมีสถานภาพเป็น “คนดิบ” เทียบได้กับความเชื่อของสังคมไทยพุทธที่ผู้ชายทุกคนต้องบวชเพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่ เพื่อให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองของลูกขึ้นสวรรค์ ผู้ชายเมียนที่ผ่านพิธีบวชกว่าตั้งแล้ว สังคมเมียนจะให้ความเคารพนับถือว่ามีสถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้นกว่าผู้ชายเมียนทั่วไป (ที่ยังไม่ได้บวช) เพราะถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาอาคมจากอาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรม และผู้ชายเมียนที่ผ่านพิธีบวชกว่าตั้งคือผู้ที่มี “อาจารย์” จึงมีสิทธิ์ในการพัฒนาตัวเองสู่การเป็นหมอผีได้

ภาพที่ 3 พิธีบวชกว่าตั้งและการถ่ายทอดวิชาอาคมจากอาจารย์

ด้วยเหตุที่สังคมเมียนกำหนดให้พิธีบวชกว่าตั้งเป็นพิธีกรรมสำหรับผู้ชายเมียนเท่านั้น ผู้หญิงเมียนจะมีสิทธิ์เข้าร่วมพิธีกรรมนี้ได้ในกรณีเดียวคือในฐานะของภรรยาผู้ชายเมียนที่เข้าพิธีเพื่อพึงบารมีในการเพิ่มเทพทหารเท่านั้น แต่ไม่มีสิทธิ์เข้าร่วมพิธีในฐานะ “ผู้บวช” โดยตรง ซึ่งเป็นการห้ามไม่ให้ผู้หญิงเข้าสู่กระบวนการ

สืบทอดวิชาอาคมในฐานะลูกศิษย์และอาจารย์ได้ดังเช่นผู้ชายเมียน ส่งผลให้ผู้หญิงเมียนไม่มีโอกาสเข้าถึงพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ในฐานะ “หมอผี” หรือ “ชิบเมียนเมียน”

กล่าวโดยสรุปแล้ว คุณสมบัติการเรียนรู้ภาษาจีนและการบวชว่าดั่งเป็นปัจจัยสำคัญในการก้าวสู่ตำแหน่งหมอผีของสังคมวัฒนธรรมเมียนที่ถูกจำกัดให้แก่เพศชายเท่านั้น การขาดคุณสมบัติทั้ง 2 ประการนี้ยังทำให้ผู้หญิงเมียนไม่สามารถมีบทบาทหน้าที่ทัดเทียมผู้ชายเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมขึ้น หรือในระหว่างการประกอบพิธีกรรม ผู้ชายเมียนจะเป็นผู้ที่คอยอยู่เคียงข้างหมอผีเพื่อสังเกตขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จึงได้เรียนรู้การประกอบพิธีกรรมจากต้นแบบที่เป็นคนจริง ในขณะที่ผู้หญิงเมียนและเด็ก ๆ ไม่ได้รับอนุญาตให้ช่วยเหลือหมอผีจะมีหน้าที่เพียงเตรียมอาหารสำหรับต้อนรับหมอผีและแขกคนอื่น ๆ เมื่อการประกอบพิธีกรรมเสร็จ ต้องรอจนเจ้าบ้านผู้ชายกับหมอผีได้พักผ่อน พุดคุย (ในอดีตจะมีการสูบฝิ่น) รับประทานอาหารเสร็จแล้ว ผู้หญิงและเด็ก ๆ จึงจะสามารถรับประทานอาหารได้ ซึ่งกล่าวได้ว่าในกรณีที่ผู้หญิง (รวมถึงเด็ก) มีฐานะทางสังคมที่ดีกว่าเพศชายอันเนื่องมาจากการมีบทบาทหน้าที่อันสำคัญในพิธีกรรมความเชื่อของเมียนไม่มากเท่าเพศชาย ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า นอกจากการเรียนรู้ภาษาจีนและการได้เข้าบวชในพิธีบวชว่าดั่งของผู้ชายเมียนคือกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่ง “หมอผี” ในด้านหนึ่งยังเป็นการผลิตซ้ำสังคมแบบชายเป็นใหญ่ในสังคมวัฒนธรรมเมียนอีกด้วย

2. ปรากฏการณ์ “หมอผีหญิงเมียน” และกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งหมอผีหญิงเมียน

ดังที่เกริ่นไว้ในบทนำว่านับตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา บริบทการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงดังเช่น เมียน ม้ง ลาหู่ ลีซอ อาข่า และปกาเกอะญอ ได้เปลี่ยนแปลงจากการมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาเกษตรแบบยังชีพสู่ “วิถีชาติพันธุ์ในเมือง” พวกเขาเป็นหนึ่งในกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับ

ชาวเมียนมาในเมืองไม่ว่าผู้ชายหรือผู้หญิงได้กลายเป็นพ่อค้าแม่ค้าในธุรกิจขายน้ำเต้าหู้หรือร้านก๋วยเตี๋ยว หรือการเข้าสู่ระบบการศึกษาเหมือนคนพื้นราบ และในระยะต่อมาชุมชนเมียนมาบางชุมชนนิยมส่งลูกหลานเรียนหนังสือเพื่อมุ่งหมายให้รับราชการมีหน้าที่การงานที่มั่นคง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวเมียนมานำไปสู่การเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมเมียนมาในเวลาต่อมาเช่นกัน โดยเฉพาะเมื่อผู้หญิงเมียนมาได้มีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้หญิงเมียนมาจะดีขึ้นตามบทบาทหน้าที่ที่ทัดเทียมผู้ชายเมียนมาในบางเรื่องภายใต้บริบทสังคมสมัยใหม่ แต่จักรวาลวิทยาหรือความเชื่อว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างโลกมนุษย์กับโลกจิตวิญญาณก็ยังคงฝังอยู่ในโครงสร้างสังคมเมียนมาอย่างแนบแน่น โดยเห็นได้จากชุมชนเมียนมาหลายชุมชนยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ สืบมาไม่ขาด โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ชาวเมียนมายึดถืออย่างเคร่งครัดด้วยเหตุนี้จึงเกิดคำถามที่สำคัญว่า ผู้หญิงเมียนมาที่เริ่มมีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจแล้ว แต่สถานะทางวัฒนธรรมของพวกเธอเป็นเช่นไร

การศึกษานี้ พยายามตอบคำถามดังกล่าวเมื่อพบปรากฏการณ์การเกิด “หมอผีหญิงเมียนมา” ณ พื้นที่ชุมชนชาวเมียนมาบ้านห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งนับเป็นชุมชนเมียนมาแห่งเดียวในประเทศไทยที่มีหมอผีหญิงเมียนมา

2.1 กระบวนการเข้าสู่ตำแหน่ง “หมอผีหญิงเมียนมา” กลุ่มแรกของชาติพันธุ์เมียนมาในประเทศไทย

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับหมอผีหญิงเมียนมา รวมทั้งเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และสังเกตการณ์การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ พบว่าในกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่ง “หมอผีหญิงเมียนมา” กลุ่มแรกของชาติพันธุ์เมียนมาในประเทศไทยนั้น เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการดังนี้ 1) วัฒนธรรมข้ามพรมแดนกับการเกิดขึ้นของ “หมิว” 2) ผู้หญิงเมียนมากับการถูกเลือกเป็นร่างทรง และ 3) จากร่างทรงสู่การเป็นหมอผีหญิง

1) วัฒนธรรมข้ามพรมแดนกับการเกิดขึ้นของ “หมิว”

“หมิว” หรือออกเสียงในภาษาจีนว่า “เหมียว” (厝) ซึ่งแปลว่า “วัดเมียน” โดยมีลักษณะเป็นอาคารคล้ายศาลเจ้าจีน ภายในตัวอาคารจะมีรูปเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงวิญญานบรรพบุรุษที่ชาวเมียนเคารพนับถือ ภายในหมิวจะไม่มีพระหรือผู้ดูแล หมิวจะเปิดใช้เฉพาะการประกอบพิธีกรรมและเพื่อการจตุบูชาเทพศักดิ์สิทธิ์ในวันขึ้น 1 ค่ำและขึ้น 15 ค่ำเท่านั้น

ภาพที่ 4 ศูนย์วัฒนธรรมชุมชนหลังเก่า และอาคารหมิวบ้านห้วยชมภูในปัจจุบัน

หมิ่นแห่งแรกที่สร้างขึ้นในประเทศไทยคือ “หมิ่นบ้านห้วยช้างรอด” ตำบลไชคชัย อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สร้างขึ้นโดยชาวเมียน ด้วยงบประมาณส่วนตัวและสร้างไว้ในบริเวณบ้านเมื่อปี พ.ศ. 2540 ด้วยการที่ยังไม่มีหมิ่นในระดับชุมชน ทำให้เครือข่ายวัฒนธรรมของชาวเมียนแห่งประเทศไทยได้นำประเด็น “การจัดตั้งหมิ่นในระดับชุมชน” เป็นประเด็นหลักในเวทีการประชุมของกลุ่มชาติพันธุ์เมียนในประเทศไทย เพื่อดำเนินการคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมสำหรับการจัดตั้งหมิ่นอย่างเป็นทางการ จนในที่สุดจึงเกิดการสร้าง “หมิ่น” ถาวรขึ้นในปี พ.ศ. 2552 ณ บ้านห้วยชมภู ซึ่งเป็นชุมชนเมียนที่ยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

ภาพที่ 5 รูปปั้นเปียนฮู่ในหมิ่นที่ประเทศจีน และรองผู้ว่ามณฑลกว๋างตุ้ง

“วัฒนธรรมข้ามพรมแดน” จากรัฐจีนสู่รัฐไทย นับเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนให้ “หมิ่นบ้านห้วยชมภู” เกิดขึ้น ชาวเมียนเชื่อว่าต้นแบบของ “หมิ่น” ที่สมบูรณ์แบบที่สุดคือ “หมิ่น” ในประเทศจีน คณะกรรมการชุมชนบ้านห้วยชมภูจึงส่งตัวแทนอันประกอบด้วยปราชญ์ชุมชน หมอผี และผู้นำชุมชน รวมถึงนายแคะเว่น ศรีสมบัติ ประธานเครือข่ายวัฒนธรรมเมียนแห่งประเทศไทย เดินทางไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของ “หมิ่นเมียน” ในประเทศจีน นอกจากนี้ยังได้นำ “ซีเก๋า” จากกระถางรูปที่มีการจุดบูชาเทพศักดิ์สิทธิ์ใน “หมิ่นของชาวเมียนที่ประเทศจีน” กลับมาที่หมิ่นบ้านห้วยชมภู และหลังจากนั้นยังมีการสานสัมพันธ์เครือข่ายข้ามพรมแดนระหว่างไทยจีนอยู่เสมอ เช่น มีการส่งเยาวชนจากหมู่บ้านห้วยชมภูไปศึกษา

วัฒนธรรมกับเครือข่ายเมียนในประเศจีน และกรณีสำคัญดังเช่นการที่ “รองผู้ว่า มณฑลกว๋างตุ้ง” ซึ่งเป็นชาวเมียน พร้อมประธานเครือข่ายชาติพันธุ์ประเทศจีน ได้เดินทางมาร่วมกิจกรรมที่หมู่บ้านห้วยชมภู เป็นต้น

2) ผู้หญิงเมียนกับการถูกเลือกเป็นร่างทรง

ก่อนการเกิดขึ้นของ “หมู่บ้านห้วยชมภู” ผู้หญิงเมียนที่หมู่บ้านห้วยชมภูมีความศรัทธาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในหมู่บ้านห้วยซ่างรอด อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เหมือนชาวเมียนชุมชนอื่นๆ ดังนั้นจึงได้รวมตัวกันเดินทางเพื่อไปจุดธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่หมู่บ้านห้วยซ่างรอดที่จะจัดกิจกรรมขึ้นปีละ 3 ครั้ง คือ 1) วันขึ้นปีใหม่เมียนซึ่งตรงกับวันตรุษจีน 2) วันสารทจีน และ 3) วันคล้ายวันเกิดของเทพเปียนฮู้ง **จนเมื่อปี พ.ศ. 2545 ได้เกิดเหตุการณ์ที่ผู้หญิงเมียนบ้านห้วยชมภูได้ถูกเลือกเป็นร่างทรง** ปราบฏกการณ์ “ร่างทรงผู้หญิงบ้านห้วยชมภู” นี้ นับเป็นปรากฏการณ์อันจะนำไปสู่การเกิด “หมอผีหญิงเมียน” ในบั้นปลาย

จากการสัมภาษณ์ผู้หญิงเมียนบ้านห้วยชมภูที่ไปร่วมงานในหมู่บ้านห้วยซ่างรอด ทุกคนเล่าในทำนองเดียวกันว่า

“จุดประสงค์ในการเข้าร่วมกิจกรรมที่หมู่บ้านห้วยซ่างรอด คือไปจุดธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น ไม่คาดคิดมาก่อนว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะสามารถลงมาเข้าทรงในร่างกายของผู้หญิงได้ เพราะตามธรรมเนียมเชื่อว่าร่างกายผู้หญิงคือสิ่งสกปรกในพื้นที่แห่งพิธีกรรม ตอนร่วมพิธีกรรมในหมู่บ้านห้วยซ่างรอด ผู้หญิงเมียนจากหมู่บ้านห้วยชมภูจะระมัดระวังไม่ให้ถูกเลือกเป็นร่างทรง เพราะในการประกอบพิธีกรรมที่หมีวจะมีการตีกลองเสียงดังเพื่อกระตุ้นความรู้สึกของผู้มาร่วมกิจกรรม ฉะนั้นถ้ารู้สึกหัวใจเต้นแรงจะรีบเดินออกมานอกบริเวณของหมีว เพราะกลัวจะกลายเป็นร่างทรง”

อย่างไรก็ตามผู้หญิงเมียนจากหมู่บ้านห้วยชมภูที่ไปเข้าร่วมกิจกรรมที่หมีวบ้านห้วยช้างลอด ณ เวลานั้น ก็ถูกเลือกเป็นร่างทรงหญิงโดยไม่สามารถปฏิเสธได้ **ซึ่งผู้หญิงเมียนคนแรกที่ถูกเลือกเป็นร่างทรงคือ นางหมวงเจียม แซ่ลัว** โดยเธอเข้าไปยังบริเวณห้องโถงของหมีว แล้วกระโดดพร้อมกับร้องเพลงเมียนและพูดบทกลอน (หรืออาจเป็นคำสอน) ออกมาเป็นภาษาเมียนโบราณ ในการแสดงออกเช่นนี้ร่างทรงโดยส่วนใหญ่จะกลับสู่สภาวะปกติภายในไม่เกิน 1-2 ชั่วโมงโดยประมาณ แต่สำหรับนางหมวงเจียมนั้นกลับพบว่าหลังกระโดดเสร็จแล้วได้สลับไปเป็นเวลาถึง 3 ชั่วโมง เหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในหมีวครั้งนั้น แม้จะสร้างความประหลาดใจและความตกใจให้แก่ผู้มาร่วมพิธีกรรมก็ตาม แต่ชาวเมียนทุกคนยังเชื่อมั่นว่าอำนาจของเทพศักดิ์สิทธิ์ในหมีวจะสามารถช่วยเหลือให้ร่างทรงกลับคืนสู่สภาวะปกติ

เมื่อนางหมวงเจียม แซ่ลัว ซึ่งเป็นผู้หญิงเมียนจากหมู่บ้านห้วยชมภูเพียงคนเดียวที่ถูกเลือกให้เป็นร่างทรงหญิง เธอมีความมั่นใจว่าจะสามารถสื่อสารกับ **เทพศักดิ์สิทธิ์** เบื้องบนได้ เธอจึงร่วมมือกับเพื่อนสนิทคือนางลายซิง แซ่เตินพยายามพัฒนาตนเองในฐานะร่างทรงสู่การประกอบพิธีกรรมที่ชาวเมียนเรียกว่า **“โป่วจู้ซากว่า” (娄打卦)** ซึ่งเป็นการเสี่ยงทายโดยการเชิญเทพศักดิ์สิทธิ์จากบนสวรรค์ลงมาประจำที่อุปกรณ์เสี่ยงทายที่เป็นก๊วย หลักการโดยทั่วไปของการเสี่ยงทายประเภทนี้คือ การใช้คำพูดสอบถามเทพศักดิ์สิทธิ์ผ่านการใช้ด้ามไม้ขีดลงบนพื้นดินเป็นสัญลักษณ์หรือขีดลงบนกระดังที่มีการนำข้าวสารมาวางไว้เป็นลักษณะของการทายสลับไปมาจนกระทั่งสามารถหาคำตอบที่ใกล้เคียงที่สุดได้ การประกอบพิธีเสี่ยงทายด้วยวิธี **“โป่วจู้ซากว่า”** ของนางหมวงเจียม และนางลายซิงได้สร้างความเชื่อถือให้กับผู้คนมากมาย เพราะหลายครั้งได้ทำนายเกี่ยวกับคนหายของหาย และบอกสาเหตุแห่งการเจ็บป่วยได้ เช่นกรณีการรักษาผู้ชายเมียนที่ป่วยติดเตียง จนสามารถเดินได้ตามปกติ กระแสความศรัทธาที่มีต่ออำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กระทำการผ่านร่างทรงหญิงส่งผลให้ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยชมภูและหมู่บ้านเมียนบริเวณใกล้เคียงยอมรับการเป็นร่างทรงของนางหมวงเจียมในฐานะที่เป็นร่างทรงหญิง

ภาพที่ 6 นางhomงเจียม แซ่ลิว ร่างทรงหญิงคนแรกของหมีบ้านห้วยชมภู

หลังจากที่มีการจัดตั้งหมีบ้านห้วยชมภูขึ้นนั้น ความศรัทธาที่ชาวเมี่ยนมีต่อเทพศักดิ์สิทธิ์กระจายไปทั่วหมู่บ้านเมี่ยน ทุกๆ วันขึ้น 1 ค่ำและ 15 ค่ำ ชาวเมี่ยนจากหมู่บ้านต่างๆ จะเดินทางมาร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ บทบาทที่เด่นชัดของร่างทรงหญิงซึ่งได้รับการยอมรับส่งผลให้ผู้ที่มาร่วมกิจกรรมในหมีบ้านห้วยชมภูส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงเมี่ยนมากกว่าผู้ชายเมี่ยน เหนือกว่านั้น ในหมีบ้านห้วยชมภูก็เกิดการเลือกร่างทรงหญิงชาวเมี่ยนทุกครั้งที่มีการทำกิจกรรมในแต่ละเดือน ร่างทรงหญิงที่เกิดขึ้นใหม่แต่ละคนให้เหตุผลในขณะที่เป็นร่างทรงว่า “มีความรู้สึกถึงภาระในการช่วยเหลือชาวเมี่ยนที่มีความเป็นทุกข์” จนสืบเนื่องทำให้เกิดร่างทรงหญิงที่ทำหน้าที่ต่างๆ เช่น หมอสมุนไพร หมอกดจุดรักษาอาการปวด คนทรงที่ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างวิญญาณบรรพบุรุษกับลูกหลาน หรือบางคนทำหน้าที่ในการเรียกขวัญให้กับผู้มาร่วมกิจกรรม

3) จากร่างทรงสู่การเป็นหมอผีหญิง

ร่างทรงหญิงเป็นจุดเริ่มต้นของการก้าวสู่ตำแหน่งหมอผีหญิง ผู้หญิงเมียนทุกคนที่เป็นหมอผีหญิงของหมู่บ้านห้วยชมภูล้วนถูกเลือกให้เป็นร่างทรงมาก่อนแต่กระนั้น ผู้หญิงเมียนที่เป็นร่างทรงไม่จำเป็นจะต้องเป็นหมอผีเสมอไป การก้าวสู่การเป็นหมอผีหญิงเมียนนั้นมีความสัมพันธ์กับเรื่องบุญวาสนาของร่างทรงรวมถึงความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อร่างทรงหญิง ส่วนหมอผีนั้นจะมีความแตกต่างจากการเป็นร่างทรงคือ “หมอผี” หมายถึงคนที่เคยถูกเลือกเป็นร่างทรงติดต่อกันหลายครั้ง และมีผลของการเสี่ยงทายหรือการสื่อสารมีความศักดิ์สิทธิ์ สร้างความศรัทธาให้กับผู้มาขอความช่วยเหลือ ซึ่งในกรณีของนางหมวงเจียม แซ่ลิว ที่เป็นร่างทรงหญิงคนแรกในชุมชนเมียนบ้านห้วยชมภู ก็เกิดจากการที่มีคนนับถือศรัทธาเธอจากการเสี่ยงทายและสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้นางหมวงเจียม แซ่ลิว พัฒนาตนเองจนสามารถเปลี่ยนสถานภาพจากร่างทรงมาสู่การเป็น “หมอผีหญิง” ในที่สุด

นางหมวงเจียม แซ่ลิว หมอผีหญิงคนแรกของหมู่บ้านห้วยชมภู ได้อธิบายเหตุผลของการพัฒนาตนเองจากร่างทรงเป็นหมอผีหญิงดังนี้

“ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่มาขอให้เข้าทรง พวกเขามีความศรัทธาต่อเทพศักดิ์สิทธิ์ที่ร่างทรงหญิงเชิญลงมาทำพิธี ไม่ใช่เพราะเกิดจากความศรัทธาต่อตัวของผู้หญิง (ตัวนางหมวงเจียม) ดังนั้น หลังจากทำพิธีเข้าทรงแล้ว ชาวบ้านที่มาขอให้ประกอบพิธีเข้าทรงจึงมีความเชื่อว่าร่างทรงหญิงจะสามารถช่วยให้พวกเขาหายจากอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ได้ โดยอาศัยอำนาจจากเทพศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่ความสามารถของร่างทรงหญิงเอง”

หมอผีหญิงคนแรกให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า ชาวบ้านที่มาขอให้เข้าทรงเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันการทำหน้าที่ในฐานะร่างทรงสู่การเป็นหมอผีหญิง เพราะชาวบ้านต่างก็ให้เหตุผลว่าในเมื่อสามารถเป็นร่างทรงหญิงได้ก็ต้อง

สามารถเป็นหมอผีหญิงได้ อำนาจจากเทพศักดิ์สิทธิ์ย่อมชี้นำการปฏิบัติหน้าที่
ในฐานะของหมอผีหญิงเช่นเดียวกับร่างทรงหญิง

ภาพที่ 7 ร่างทรงหญิงขณะประกอบพิธีสืบทอดวิชาจากอาจารย์
เพื่อเข้าสู่การเป็นหมอผีหญิง

หลังจากกรณีนางหมวงเจียมได้เป็นหมอผีหญิงคนแรกของสังคมเมียน
ก็เกิดหมอผีหญิงขึ้นมาอีกลักษณะคล้ายคลึงกับนางหมวงเจียม นอกจากนี้ การเก็บ
ข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์หมอผีหญิงหลายท่าน ได้ข้อสังเกตว่า
ร่างทรงหญิงที่มีความประสงค์จะเป็นหมอผีหญิงนั้นก็จะต้องประกอบพิธีขอ
สืบทอดวิชาจากหมอผีชายเช่นเดียวกับผู้ชายเมียน เพียงแต่พิธีการขอสืบทอด
วิชาหรือภาษาเมียนเรียกว่า “เปียดฟาด” (賊法) จากการให้ข้อมูลของนางฟามซิง
แซ่ฟาน ทำให้ทราบว่า การประกอบพิธีสืบทอดวิชาของกลุ่มหมอผีหญิงนั้น
จะกระทำในหมิวบ้านห้วยชมภู และที่สำคัญคือในขณะที่กำลังทำพิธีนั้นหมอผีชาย
ที่เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาจะมีการเชิญอำนาจจากเทพศักดิ์สิทธิ์ประจำหมิวให้ช่วยเหลือ

ร่างทรงหญิงที่กำลังก้าวเข้าสู่การเป็นหมอผีหญิง หลังจากที่ร่างทรงหญิงเข้าสู่พิธีสืบทอดวิชาจากหมอผีแล้วจะถือว่าร่างทรงหญิงคนนี้เป็นคนที่มีอาจารย์ และสามารถพัฒนาตนเองจากร่างทรงเป็นหมอผีหญิงได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในสังคมเมียนจะมี “หมอผีหญิง” ขึ้นที่บ้านห้วยชมภู และหมอผีหญิงกลุ่มนี้ก็สามารถประกอบพิธีกรรมได้เช่นเดียวกับหมอผีชาย แต่การประกอบพิธีกรรมของหมอผีหญิงห้วยชมภูเกิดขึ้นเพราะชาวเมียนที่เดินทางมาเพื่อขอให้หมอผีหญิงประกอบพิธีเข้าทรงหาสาเหตุแห่งอาการเจ็บป่วยหรือเคราะห์กรรมต่างๆ ส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับเคราะห์เหล่านั้นไม่สามารถรักษาโดยการประกอบพิธีกรรมจากหมอผีชายที่อยู่ในชุมชนได้ จึงเดินทางมาหาหมอผีหญิงโดยมีความเชื่อมั่นว่าหมอผีหญิงและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ภายในหมิวบ้านห้วยชมภูจะช่วยเหลือพวกเขาได้

ดังนั้นการเกิดขึ้นของหมอผีหญิงในหมิวบ้านห้วยชมภูจึงไม่ใช่การเกิดขึ้นเพื่อแทนที่บทบาทของหมอผีชาย เพราะการประกอบพิธีกรรมของหมอผีหญิงเกิดจากผลของการเข้าทรงจากหมอผีหญิงและมีการใช้หมิวเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม ในขณะที่บทบาทของหมอผีชายในชุมชนกับการประกอบพิธีกรรมของชาวเมียนก็ยังคงดำเนินไปตามปกติ การเกิดหมอผีหญิงที่หมิวบ้านห้วยชมภูจึงเป็นการสร้างทางเลือกใหม่ในการประกอบพิธีกรรมให้กับชาวเมียนเพิ่มขึ้นจากโครงสร้างทางสังคมเดิมเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการประกอบพิธีกรรมที่หมิวนั้นไม่จำเป็นต้องใช้วันมงคลของแต่ละแซ่ตระกูล

3. บทบาท หน้าที่ และอนาคตของ “หมอผีหญิงเมียน”

ภายใต้ระบบสังคมวัฒนธรรมแบบชายเป็นใหญ่ของชาวเมียนนั้นพบว่าการเข้าถึงพื้นที่แห่งพิธีกรรมที่ชาวเมียนได้กำหนดให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีระบบทางสังคมที่เอื้อต่อการสร้างความแตกต่างระหว่างเพศอย่างชัดเจน โดยเริ่มต้นจากการกำหนดให้ผู้ชายเมียนมีชื่อสำหรับใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่ชาวเมียนเรียกว่า “พะบั่ว” ในขณะที่ผู้หญิงเมียนไม่มีชื่อ “พะบั่ว” แต่กลับพบว่าสังคมกำหนดให้ผู้หญิงเมียนเข้าถึงความมั่นคงทางจิตวิญญาณโดยการฟังฟังชื่อ “พะบั่ว” จากผู้ชายเมียนที่เป็นพ่อและสามีเท่านั้น เพราะในโลกแห่งจิตวิญญาณผู้หญิงเมียน

จะมีสถานภาพเพียงสองสถานะคือ “ลูกสาวคนที่...ของ (ชื่อพี่สาวของพ่อ)...” และ “ภรรยาของ (ชื่อพี่สาว)...” การจะมีตัวตนในพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ของผู้หญิงเมียนจึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ชายเมียนทั้งที่เป็นพ่อและสามี รวมถึงการกีดกันการเข้าถึงตำแหน่งหมอผีด้วยการกำหนดคุณสมบัติโดยใช้ความแตกต่างเรื่องเพศเป็นเกณฑ์ ส่งผลให้ผู้หญิงเมียนเข้าไม่ถึงพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์นี้ด้วยตนเอง จวบจนกระทั่งเกิดปรากฏการณ์ “หมอผีหญิง” ขึ้นที่หิม์บ้านห้วยชมภูแห่งนี้

3.1 บทบาทหน้าที่ของ “หมอผีหญิงเมียน” ในสังคมเมียนบ้านห้วยชมภู

เมื่อสังคมเมียนได้สร้างความสำคัญให้กับตำแหน่ง “หมอผี” โดยเชื่อว่าเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมที่สูงกว่าชาวเมียนทั่วไป ดังนั้นเมื่อผู้หญิงเมียนที่บ้านห้วยชมภูได้เปลี่ยนแปลงสถานภาพจากผู้หญิงเมียนกลายเป็น “หมอผีหญิงเมียน” ทำให้ผู้หญิงเมียนกลุ่มนี้ได้เข้ามาทำหน้าที่ในพื้นที่แห่งพิธีกรรม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวเมียนเชื่อว่าเป็นพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกกำหนดไว้สำหรับกลุ่มหมอผีเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงสถานภาพของผู้หญิงเมียนกลุ่มนี้ นอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางบทบาทแล้วยังเป็นการเลื่อนสถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้นให้กับผู้หญิงเมียนในฐานะ “หมอผี” ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สังคมเมียนให้ความเคารพนับถือ

ถึงแม้การเกิดขึ้นของหมอผีหญิงเมียนที่หิม์บ้านห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จะเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมเมียนที่อาจจะท้าทายต่อบทบาทของหมอผีชายภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ของเมียน แต่จากการเก็บข้อมูลกลับพบว่าการดำรงอยู่ของหมอผีหญิงเมียนกว่าทศวรรษที่ผ่านมา ได้สร้างทางเลือกใหม่ในการเติมเต็มความเชื่อและความศรัทธาของชาวเมียนภายใต้สังคมแห่งพิธีกรรม ทั้งนี้เนื่องด้วยวิถีการดำเนินชีวิตของชาวเมียนในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชนเมียน ดังนั้นการเลือกที่จะประกอบพิธีกรรมกับกลุ่มหมอผีหญิงเมียนที่หิม์บ้านห้วยชมภู จึงสร้างความสะดวกให้แก่ชาวเมียน เพราะการใช้หิม์เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมนั้นเชื่อกันว่ามีอำนาจ

ของเทพศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครองอยู่ ส่งผลให้สามารถประกอบพิธีกรรมได้ทุกวัน ในขณะที่เดียวกันนั้นการประกอบพิธีกรรมของหมอผีชายในชุมชน จำเป็นจะต้องเลือกวันที่เป็นวันมงคลของแต่ละตระกูล

อีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญของหมอผีหญิงต่อชุมชนก็คือ **“บทบาทในการเป็นผู้ก่อตั้งหมิว”** เนื่องจากการก่อตั้งหมิวเกิดขึ้นจากการทำพิธีเสี่ยงทายของหมอผีหญิงหมวงเจียม แซ่ลิว (ร่วมด้วยนางลายซิง แซ่เต๋น) ผู้ซึ่งชาวบ้านให้ความศรัทธาและยอมรับจากการเป็นร่างทรงและการเป็นหมอผีภายหลัง **ความสำคัญของการเป็นผู้ก่อตั้งหมิวดังกล่าว ส่งผลให้หมิวเป็นสถานที่ที่ผู้หญิงเมียนสามารถเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วยตนเอง รวมถึงการถูกเลือกให้เป็นร่างทรง จนหลายคนสามารถพัฒนาตนเองสู่ตำแหน่งหมอผีหญิงได้** ส่งผลให้ผู้ที่มาร่วมกิจกรรมของหมิวบ้านห้วยชมภูนั้นส่วนใหญ่มักเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย

ภาพที่ 8 พิธีลงเสาเอกเพื่อก่อสร้างหมิวบ้านห้วยชมภู

3.2 การยอมรับบทบาทและอนาคตของหมอผีหญิงเมียน

การเกิดขึ้นของหมอผีหญิงเมียนและสามารถดำรงอยู่ใน “สังคมแห่งพิธีกรรมของชาวเมียน” มานานกว่าทศวรรษแล้ว ย่อมแสดงให้เห็นว่าแม้สังคมเมียนที่เป็นสังคมแบบชายเป็นใหญ่ แต่ได้ให้การยอมรับหมอผีหญิงเมียนในระดับหนึ่ง หากกล่าวถึงการยอมรับหมอผีหญิงเมียนที่หมีบ้านห้วยชมภูแล้ว นับว่าหมอผีหญิงได้รับการยอมรับทั้งจากคนในชุมชนและนอกชุมชนเป็นอย่างดี เนื่องจากมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมเมียนอย่างสำคัญ โดยหมอผีชายให้การยอมรับในฐานะเป็นผู้ร่วมประกอบพิธีกรรม ในขณะที่ชาวบ้านทั้งในชุมชนและนอกชุมชนให้การยอมรับหมอผีเมียนจากความสามารถในการเสี่ยงทายและการรักษาความเจ็บป่วยที่หลายครั้งหมอผีชายในชุมชนยังไม่สามารถรักษาได้

กล่าวได้ว่า เหตุผลที่ทำให้หมอผีหญิงสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมเมียนมี 2 ประการสำคัญ คือ *ประการแรก* ลักษณะของการประกอบพิธีกรรมที่หมีบ้านห้วยชมภูจะมีลักษณะดำเนินการเป็นทีม โดยทีมหมอผีหญิงและหมอผีชายหลายคนร่วมกันเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ทำให้สามารถประกอบพิธีกรรมภายในวันเดียวกันได้หลายพิธีกรรม และ*ประการที่สอง* บทบาทหน้าที่ของหมอผีหญิงไม่ได้ทับซ้อนหรือกระทบกับบทบาทหน้าที่ของหมอผีชาย ทั้งนี้เนื่องจากการประกอบพิธีกรรมโดยหมอผีชายในชุมชนเมียนนั้นจะเป็นการประกอบพิธีกรรมตาม “ปฏิทินความเชื่อของชาวเมียน” พิธีกรรมเหล่านั้นมีการกำหนดช่วงเวลา รูปแบบ และขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมที่ชัดเจน ในขณะที่หมอผีหญิงที่หมีบ้านห้วยชมภูจะประกอบพิธีกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะกรณี เช่น พิธีกรรมรักษาผู้เจ็บป่วย พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ พิธีกรรมบนบาน หรือพิธีกรรมเสี่ยงทายเพื่อหาของหาย เป็นต้น (เป็นพิธีกรรมอันเกิดจาก “ผลการเข้าทรง” ของหมอผีหญิง) ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลที่ต้องการให้หมอผีหญิงช่วยเหลือ

ภาพที่ 9 ความร่วมมือในการประกอบพิธีกรรมระหว่างหมอผีหญิงและหมอผีชาย

ดังจะเห็นได้ว่า “หมอผีหญิงเมียน” ได้รับการยอมรับจากชาวเมียนทั้งในชุมชนและนอกชุมชนเนื่องจากหมอผีหญิงเมียนสามารถประกอบพิธีกรรมอันเกี่ยวข้องกับปัญหาอุปสรรคในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี (และบางครั้งยังสามารถทำได้ดีกว่าหมอผีชาย เช่น พิธีกรรมรักษาการเจ็บป่วย) ในขณะที่หมอผีชายก็ยอมรับบทบาทหน้าที่ของหมอผีหญิงเมียนในฐานะผู้ช่วยหรือเป็นส่วนหนึ่งของทีมหมอผีของหมู่บ้านห้วยชมภู ด้วยเหตุนี้ สถานะของหมอผีหญิงเมียนในสังคมแห่งพิธีกรรมเมียนนับว่ามีความมั่นคง และมีแนวโน้มที่จะมีบทบาท หน้าที่ (และอาจรวมถึง อำนาจ) มากยิ่งขึ้น หากชาวเมียนยังคงให้ความสำคัญหมอผีหญิงเช่นนี้ต่อไป และหมอผีชายเองก็เปิดพื้นที่เรื่องการประกอบพิธีกรรมในอนาคตให้แก่หมอผีหญิงกลุ่มนี้ เช่น การที่หมอผีหญิงสามารถประกอบพิธีกรรมระดับตระกูลได้ตลอดจนปัจจัยอื่นๆ อาทิ หมอผีหญิงสามารถเรียนภาษาจีนได้ ก็ยิ่งทำให้สถานะในทางวัฒนธรรมของหมอผีหญิงมีความมั่นคงยิ่งๆ ขึ้น จนอาจพัฒนาไปเทียบเท่าหมอผีชายได้ในที่สุด

สรุปและอภิปราย

สรุปผล

กลุ่มชาติพันธุ์เมี่ยนได้รับอิทธิพลจากสังคมวัฒนธรรมจีนมาหลายประการ โดยเฉพาะการจัดโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่ออุดมการณ์ “ชายเป็นใหญ่” ซึ่งผู้ชายจะมีบทบาททางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม ในขณะที่ผู้หญิงจะมีบทบาทที่ชัดเจนเพียงพื้นที่ในครัวเรือน เป็นแรงงานในภาคเกษตรและทำตามการนำของผู้ชาย ในด้านจักรวาลวิทยาชาวเมี่ยนมีความเชื่อว่าโลกมนุษย์และโลกแห่งจิตวิญญาณจะต้องเชื่อมโยง สัมพันธ์กันอย่างสมดุล เพื่อความสุขสงบตลอดการใช้ชีวิตบนโลกรวมถึงชีวิตหลังความตาย สังคมเมี่ยนจึงต้องมี (และเต็มไปด้วย) พิธีกรรมเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างสองโลก โดยผู้มีบทบาทในการสื่อสารหรือเชื่อมโยงทั้งสองโลกได้ คือ “หมอผี” ซึ่งตำแหน่งนี้ถูกกำหนดให้แก่เพศชาย เพราะเป็นเพศที่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ภาษาจีนและสามารถบวชในพิธีบวชกว่าตัง (挂灯) ได้ ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าแนวคิดเรื่อง “ชายเป็นใหญ่” ได้ดำรงอยู่ในโครงสร้างทางสังคมเมี่ยนที่เปรียบเป็น “สังคมแห่งพิธีกรรม” อย่างแนบแน่น

การอุบัติขึ้นของ “หมอผีหญิงเมี่ยน” ณ หมู่ชุมชนบ้านห้วยชมภู จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ชวนตั้งคำถามว่า “หมอผีหญิงเมี่ยน” เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างไร ในสังคมที่ผู้ชายมีสถานะที่เหนือกว่าผู้หญิงทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม

การศึกษานี้พบว่า กระบวนการเข้าสู่ตำแหน่ง “หมอผีหญิงเมี่ยน” ที่ประกอบด้วย 3 กระบวนการด้วยกัน คือ **1) วัฒนธรรมข้ามพรมแดน**กับการเกิดขึ้นของ “หมิว” (庙) โดยบริบทโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเมี่ยนจากรัฐจีนและรัฐไทย นำมาสู่การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมข้ามแดน จนเกิดการสร้าง “หมิว” หรือวัดเมี่ยน ขึ้น ณ บ้านห้วยชมภูในที่สุด **2) ผู้หญิงเมี่ยนกับการถูกเลือกเป็นร่างทรง** ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อเนื่องต่อบทบาทหมอผีหญิง ทั้งนี้เนื่องจากผลการทำนายของร่างทรงหญิงนั้นมีความท้าทายต่อการเลือกที่จะประกอบพิธีกรรมกับหมอผีหญิงหรือหมอผีชายได้ ขึ้นอยู่กับความศรัทธาของ

ชาวเมียนเอง แต่ผลการเก็บข้อมูลกลับพบว่าการประกอบพิธีกรรมของหมอผีหญิง ล้วนมาจากผลของการทำนายจากร่างทรงหญิง ซึ่งนั่นแสดงให้เห็นว่าบทบาทของ “ร่างทรงหญิง” และบทบาทของ “หมอผีหญิง” เป็นบทบาทที่เกี่ยวพันกัน อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มหมอผีหญิงกลุ่มนี้มีกระบวนการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน ทั้งการเกิดขึ้นของ “หมิว” ผลการทำนายในฐานะของ “ร่างทรง” ที่จะนำไปสู่กระบวนการที่

3) จากร่างทรงสู่การเป็นหมอผีหญิง โดยเกิดขึ้นจากความศรัทธาของชาวบ้านที่ศรัทธาต่อการทำนายที่ของร่างทรงหญิงจึงได้ผลักดันให้ผู้หญิงเมียนกลุ่มนี้ก้าวสู่ตำแหน่ง “หมอผีหญิง” อย่างไรก็ตาม ในการเข้าสู่ตำแหน่งหมอผีหญิงนั้นก็ต้องทำพิธีขอสืบทอดวิชาจากหมอผีใหญ่ (เหมือนหมอผีชายท่านอื่น ๆ)

อภิปรายผล

หมอผีเมียนมีบทบาทหน้าที่ในสังคมเมียน ไม่ต่างจากในสังคมอื่นๆ เช่น สังคมล้านนาหรืออีสานมากนัก ดังเช่นในงาน “ผีเจ้านาย” ของฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527) ฉายให้เห็นภาพของโครงสร้างหน้าที่ของร่างทรงหรือหมอผีในสังคมวัฒนธรรมภาคเหนือว่า มีหน้าที่ในการรักษาความสมดุลของสังคมแต่ละชุมชน รวมทั้งการตอบปัญหาในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับงานของพัฒนา กิตติอาษา (2544) ว่าด้วยเรื่อง “ทรงเจ้าเข้าผีในวัฒนธรรมสุขภาพไทย” ที่คนทรงเจ้าเข้าผีในสังคมวัฒนธรรมอีสาน (เช่น คนทรง, หมอลำผีฟ้า, หมอเหยา หรือหมอน้ำมนต์) จะมีหน้าที่ติดต่อวิญญาณผีบรรพบุรุษหรือโลกของมนุษย์กับโลกของวิญญาณเพื่อตอบปัญหาในชีวิตประจำวัน บรรเทาความเจ็บป่วย หรือสร้างความมั่นใจในอนาคต อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างระหว่างหมอผีในสังคมล้านนาหรืออีสานกับสังคมเมียนก็คือ หมอผีในสังคมล้านนาหรืออีสานมักจะเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง ขณะที่ในสังคมเมียนจะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย

ในกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่ง “หมอผีหญิงเมียน” เกิดขึ้นภายใต้บริบทเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้ปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกมากขึ้น ดังเช่น การเข้ามาทำงาน เรียนหนังสือในเมือง หรือบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมทางการเมือง

และสังคมมากขึ้น ประการสำคัญปัจจัยวัฒนธรรมข้ามพรมแดนกับการเกิดขึ้นของ “หมิว” (厩) ดังกล่าว ส่งผลต่อให้ “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เมียน” (เรื่องความเชื่อ พิธีกรรม) เกิดความเปลี่ยนแปลงท่ามกลางเงื่อนไขท้องถิ่นนิยม อำนาจอรัฐ และเครือข่ายข้ามพรมแดน ดังที่ Pual Cohen และ Charles Keyes ได้เสนอในงานศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในประเทศภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ไทลื้อที่อาศัยอยู่ในรัฐไทย ลาว และจีน ถูกเงื่อนไขนโยบายรัฐ เครือข่ายข้ามพรมแดน และท้องถิ่นนิยม เป็นปัจจัย การกำหนดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของแต่ละพื้นที่ (Keyes, 1993; Cohen, 1998)

อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เมียนด้าน ความเชื่อพิธีกรรมที่เกิดขึ้นนี้ มิได้เกิดขึ้นในระดับที่ทำลายโครงสร้างที่สังคมเมียน ในเรื่องชายเป็นใหญ่ ดังเช่นกรณีการตอบโต้การแพทย์สมัยใหม่ (ในนามของรัฐและความศิวิไลซ์) ของการรักษาพยาบาลแบบท้องถิ่นผ่านคนเจ้าเข้าทรงในวัฒนธรรม สุขภาพของสังคมอีสาน (พัฒนา, 2544) แต่ทว่าเมื่อพิจารณากระบวนการเข้าสู่ ตำแหน่งของหมอผีหญิงเมียนข้างต้นกลับพบว่า **การเกิดหมอผีหญิงขึ้นที่ หมิวบ้านห้วยชมภูเป็นการสร้างทางเลือกใหม่ในการประกอบพิธีกรรมให้กับ ชาวเมียนเพิ่มขึ้นจากโครงสร้างทางสังคมเดิม** เพื่อตอบโต้ภัยความเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยวัฒนธรรมข้ามพรมแดน มากกว่าการทำลายหรือ ลดทอนโครงสร้างทางสังคมแบบชายเป็นใหญ่

ปรากฏการณ์ “หมอผีหญิงเมียน” ในฐานะเป็น “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เมียน” จึงสามารถดำรงอยู่ในสังคมชายเป็นใหญ่ได้ในลักษณะที่ Shigeharu Tanabe เสนอว่า ผู้หญิงในพื้นที่พิธีกรรมผีบรรพบุรุษที่มีอำนาจและบทบาทสำคัญในฐานะ ร่างทรง เป็นการประนีประนอมต่อรองกับอำนาจของชายที่มีบทบาทในด้าน พุทธศาสนา สังคม เศรษฐกิจ (Nittaya, 2011) ซึ่งไม่ได้ต่อต้านอำนาจทางสังคม วัฒนธรรมของผู้ชาย สอดคล้องกับในงานของสุริยา สมุทคุปดี พัฒนา กิติอาษา และนันทิยา พุทธะ (2537) แม่หญิงอีสานใช้การทอผ้าเป็นช่องทางในการเข้าไปมี ส่วนร่วม บทบาทหน้าที่ต่างๆ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนา กับชุมชน ร่วมกับเพศชาย เป็นการส่งเสริมซึ่งกันและกัน ตามโลกทัศน์ของพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ในแนวนอนระหว่างหญิง-ชายในบริบททางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน

หมู่บ้านอีสาน ผู้หญิงในชุมชนหมู่บ้านอีสานมีบทบาททางสังคมที่สนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกันกับบทบาทของผู้ชาย (mutually supportive or complementary) ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับ “หมอผีหญิงเมียน” ที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นผู้ช่วยหรือเป็นส่วนหนึ่งของทีมหมอผีชาย (ของหมิวหรือวัดเมียนบ้านห้วยชมภู) ท่ามกลางปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของชุมชนเมียนที่ก่อให้เกิดปัญหาและความต้องการที่ล้าหลังหมอผีเมียนชายไม่สามารถตอบโต้ได้

เชิงอรรถท้ายบท

- 1 บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง โดยมี ดร.พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, ดร.ประสิทธิ์ ลีปรีชา และ ดร.ภททิรา วิภาวิญญู เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
- 2 นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- 3 คำกล่าวนี้มีนัยอันเนื่องมาจากการที่ชายจะต้องเสียค่าสินสอดแก่ฝ่ายหญิงจำนวนสูง จึงต้องใช้งานให้คุ้มกับค่าสินสอดที่เสียไป
- 4 ชาวเมียนใช้ระบบ “แซ่” ในการนับญาติของกลุ่มย่อยในสังคม ซึ่งถูกบันทึกไว้ในเอกสารจีนโบราณที่ชื่อ “เกียเฉินป้อง” ได้กำหนดจำนวน “แซ่” ของชาวเมียนว่ามีทั้งหมด 12 แซ่

บรรณานุกรม

- ขวัญชีวัน บัวแดง และคณะ. 2546. *วิถีชีวิตชาติพันธุ์ในเมืองเชียงใหม่*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เครือข่ายวัฒนธรรมอ้าวเมียน. 2545. *สารองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอ้าวเมียน (ย้า)*. เชียงใหม่: สมาคม IMPECT.

จงหทัย อมรพัฒน์กุล. 2536. *กว่าตั้ง: การศึกษาเชิงพิธีกรรมวิเคราะห์ ศึกษากรณีหมู่บ้าน
เขี้ยวแม่ซ้าย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*

จันทบูรณ์ สุทธิ และคณะ. 2540. *ปี เดือน วัน เขี้ยว. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา.
(อัดสำเนา)*

ฉลาดชาย รมิตานนท์. 2527. *ผีเจ้านาย. เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.*

ธัญญาลักษณ์ แซ่เลี้ยว. 2549. *การผลิตซ้ำอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในพิธีกรรมของกลุ่ม
ชาติพันธุ์อัวเมี่ยนในจังหวัดเชียงราย: กรณีศึกษาบ้านห้วยเดื่อ (ป่าไร่หลวง) ตำบล
บ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.*

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. 2506. *ชาวเขาในไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.*

ประสิทธิ์ ลิปรีชา. 2547. *เมียน: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมืองเชียงใหม่. สถาบันวิจัย
สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*

พัฒนา กิตติอาษา. 2544. *ทรงเจ้าเข้าผีในวัฒนธรรมสุขภาพไทย. นครราชสีมา: ห่องไทย
ศึกษานิตน์ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.*

สมหมาย ชินนาค. 2541. *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับปัญหาและผลกระทบต่อชุมชน
ด้านการผลิตซ้ำอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ผ่านพิธีกรรมความเชื่อ: กรณีศึกษา
พิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีปะกำของชาวไทย-กวย (ส่วย) เลี้ยวช้าง จังหวัดสุรินทร์.
อุบลราชธานี: สถาบันภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.*

สุริยา สมุทคุปต์, พัฒนา กิตติอาษา และนันทิยา พุทธะ. 2537. *แม่หญิงต้องตำหูก: พัฒนาการ
ของกระบวนการทอผ้าและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงในหมู่บ้านอีสาน
ปัจจุบัน. นครราชสีมา: ห่องไทยศึกษานิตน์ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.*

สุวรรณ เกรียงไกรเพชร. 2535. *เยือนถิ่นเขี้ยว มณฑลทลวงสี ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน.
โครงการวิจัยภาคและวัฒนธรรมเข้าไทยและเข้าจีน หน่วยปฏิบัติการวิจัยทาง
ภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

Cohen, Paul. 1998. "Lue Ethnicity in National Context: A Comparative Study of Tai
Lue Communities in Thailand and Laos," *Journal of Siam Society* 86(1)&(2):
49-61.

Keyes, Charles F. 1993. *Who Are the Lue? Revisited Ethnic Identity in Lao, Thailand and China*. Paper Presented at Conference on the State of Cultural Studies, Office of the National Commission on Culture. Bangkok, Thailand, 10-12 September 1993.

Nittaya Wannakit. 2011. "Dynamics of Power of Space in The Tai-Yuan Chao Luang Kham Daeng Spirit Cult," *MANUSYA: Journal of Humanities* Special Issue 19.

Saetern, Choychiang. 1997. "The lu-Hmien (Yao) Ethnic group: world experiences," In Don N. McCaskill and Ken Kampe (eds.), *Development or Domestication?: Indigenous peoples of Southeast Asia*. Chiang Mai : Silkworm books.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นางหมวงเจียม แซ่ลิ้ว หมอผีหญิง บ้านห้วยชมภู ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย.

นายซานเวิน แซ่ฟ่าน หมอผีชาย บ้านห้วยชมภู ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย.

นางฟามฮิน แซ่ฟ่าน หมอผีหญิง บ้านปางกู่เจ็ง ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย.

นางเจี้ยวเซ็ง แซ่เต็น ผู้หญิงเฒ่า บ้านห้วยเฟื่อง ตำบลผาซางน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา.